

Lev Petroviç Yakubinski'nin Diyalojik Konuşma Kuramı

DR. ÖGR. ÜYESİ SONNUR AKTAY*

Öz

Bu çalışmada Rus dilbilimci Lev Petroviç Yakubinski'nin (1892-1945) diyalojik konuşma kuramı geliştirdiği yenilikçi yaklaşımlar, kullandığı teknikler ve örneklerle ele alınmıştır. Çalışmada öncelikle diyalog kavramı açıklanmış, aynı zamanda dilbilim, sosyoloji, felsefe, iletişimsel dilbilim gibi birçok disiplinin araştırma alanına giren diyalojik dilbilim alanının Rusya'daki oluşumu, gelişimi, güncel durumuna Rus dilbilimcilerin bilimsel çalışmaları esasında değinilmiştir. Yakubinski Rus dilbiliminde diyalojik dilbilim denince akla gelen ilk isimlerdendir. Diyalojik konuşmayı gündelik kalıp ifadelerle karşılaştırarak farklı konuşma türlerinin yapısal ve anlamsal özelliklerinin yanı sıra onların sosyal yaşamda uygulanma biçimlerini göstermiştir. 'Çarpık zihin' ve 'algısal kütle' kavramlarını diyalojik konuşmada algı meselesine değinirken kullanır. Diyalojik konuşmada zaman, sözcük sayısı, algı ile sözsüz iletişim araçlarının iletişimi güçlendirmedeki etkisi çalıştığı konulardan birkaçıdır. Bu alanda ortaya koyduğu bilimsel araştırmalar, kullandığı yenilikçi teknikler göz önünde bulundurularak bu çalışmanın amacı gerek edebiyat gerekse de dilbilim alanında tanınmış bir araştırmacı olan Yakubinski'nin diyalojik konuşma kavramı konusundaki fikirlerini, yaklaşımlarını Türk literatürüne kazandırmak ve diyalojik dilbilim alanında yapılan araştırmalara katkı sağlamaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak bu alanda yazılan çalışmaların karşılaştırmalı tahlili yapılmıştır.

Anahtar sözcükler: diyalog, diyalojik konuşma, diyalojik dilbilim, iletişim, L. P. Yakubinski

LEV PETROVICH YAKUBINSKY'S DIALOGICAL SPEECH THEORY

Abstract

In this study, the dialogic speech theory of Russian linguist Lev Petrovich Yakubinski (1892-1945) is discussed with the innovative approaches he developed, the techniques and examples he used. In the study, first of all, the concept of dialogue is explained, and at the same time, the formation, development and current situation of the field of dialogic linguistics in Russia are scrutinized. The issue that is within the research area of many disciplines such as linguistics, sociology, philosophy and communicative linguistics, are analyzed upon on the basis of the scientific studies of Russian linguists. Yakubinski is one of the first names that come to mind when dialogic linguistics is mentioned in Russian linguistics. By comparing dialogic speech with everyday formulaic expressions, he showed the structural and semantic features of different types of speech as well as the way they are implemented in social life. He uses the concepts of 'distorted mind' and 'perceptual mass' when addressing the issue of perception in dialogic conversation. In dialogic

* Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü. sonnurertonga@anadolu.edu.tr. ORCID 0000-0003-2225-1698.

speech, time, number of words, perception and the effect of non-verbal communication tools in strengthening communication are some of the topics he studies. Considering the scientific research he has put forward in this field and the innovative techniques he uses, the aim of this study is to introduce the ideas and approaches of Yakubinski, a well-known researcher in both literature and linguistics, on the concept of dialogic speech to Turkish literature and to contribute to research in the field of dialogic linguistics. In the study, a comparative analysis of the studies written in this field was made using the qualitative research method.

Keywords: dialogue, dialogical speech, dialogical linguistics, communication, L. P. Yakubinsky

GİRİŞ

XX yüzyıl, dilbilimsel araştırmaların belli bir ivme kazandığı oldukça verimli bir dönemdir. Bu dönemde diyalojik konuşmanın oluşumu, özellikleri gibi temalar araştırmacıların dikkatini çeken konuların başında gelmektedir. Diyalojik konuşmanın özellikleri yüzeysel araştırmaların ötesine geçerek daha derinlikli ele alınmaya başlanmış ve teorik esaslara dayanan incelemeler yürütülmüştür.

Rusya’da diyalojik dilbilimin temelleri M. M. Bahtin, L. V. Şçerba, V. V. Vinogradov, L. P. Yakubinski, G. O. Vinokur, N. Yu. Şvedova, G. Ya. Solgakin gibi dilbilimcilerin çalışmalarıyla atılmıştır. 1970’li yıllardan başlayarak diyalog, konuşma dili, diyalojik iletişim konularında S. F. Şatilov, G. V. Rogova, V. L. Skalkin, Ye. V. Paduçeva, Ye. A. Zems kaya, B. M. Gasparov, O. A. Lapteva, O. B. Sirotinina gibi isimlerin ön plana çıktığı ve akademik çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir.

Karşılıklı konuşma, insan etkileşiminin önemli bir parçasını teşkil eder. İletişim sürecinde her birey bilgi alışverişinde bulunurken sadece doğru ifade etmeye değil aynı zamanda verilen bilgiyi doğru yorumlamaya da odaklanır. Bu süreçte bireyler arasında karşılıklı bir etkileşim olması sebebiyle iletişimin insanlar için önemi oldukça yüksektir. Burada vurgulanan sözlü iletişimdir ve sözlü iletişim diyalojik bir yapıda olduğu için öncelikle diyalog terimi kavramsal açıdan ele alınacaktır.

1. KAVRAM OLARAK DİYALOG

Diyalog (fr. dialogue, ing. dialog, rus. диалог) kavramının tanımı TDK’da şu şekilde verilmektedir:

1. Karşılıklı konuşma;
2. Oyun, roman, hikâye vb. eserlerde iki veya daha çok kimsenin konuşması;
3. Konuşmaya dayanılarak yazılmış eser;
4. Anlaşma, uyum sağlama veya bu yolda çalışma (TDK, 2019: 683).

Diyalog, çok boyutlu ve çok yönlü bir olgu olarak dilin varoluşunun ana biçimidir. Sadece iletişimsel dilbilim değil, felsefe, psikoloji, sosyoloji, edim bilim gibi farklı disiplinler tarafından tanımlanarak yorumlanmıştır (İz bayeva ve Kadırova, 2021: 147). Farklı bilim dalları açısından çeşitli yaklaşımların öne sürülmesi onun karmaşık yapısını göstermektedir. Örneğin, dilbilimciler

diyaloğu ele alırken canlı konuşma dilinin¹ özelliklerini tanımlar. Edebiyat bilimciler olay örgüsü ve imge sorunlarıyla ilgilenir. Diyaloğun üslup açısından incelenmesi ise onun mekanizmasını yani düzeneğini araştırmayı önerir. Çünkü diyalogda satırlar kendi içlerinde değil, karşılaştırmalar ve karşıtlıklar sistemi içinde önemlidir. Cevapların karşılaştırmaları, ifadelerdeki sözcüklerin anlamsal ilişkileri, *kompozisyonel stilistik yapı* (Композиционностилитическая структура) olarak adlandırılır (Rumyantseva, 2015: 189-190).

Diyalog, doğal bir insan iletişim biçimi olarak yapısal, anlamsal ve işlevsel açıdan birbiriyle bağlantılı ve tamamlayıcı ipuçlarından oluşan bir bütündür. Günümüzde diyalog konuşması, dilbilimciler tarafından söylem olgusu olarak görülmektedir. Burada dilin kişisel ve sosyal ilişkiler ağına dahil edilerek birtakım kurallar, düşünce biçimleri, tercih edilen insan davranışı normlarına göre sosyal bağlamda kullanımı vurgulanmaktadır (Gribova, 2012: 1).

Diyalog karmaşık bir konuşma etkinliği türüdür. Bunu gerçekleştirmek için muhatapla konuşma becerisi ve muhatapın konuşmayı algılama becerisine sahip olması gerekir. İletişimsel eylemin her bir katılımcısı sadece konuşma uyarısına tepki vermekle kalmaz, kendisi de böyle bir uyarı vermek zorundadır (Parlak, 2006: 10).

Yakubinski'nin "Diyalojik Konuşma Üzerine" (О диалогической речи) başlıklı çalışması Rusya'da diyalog konusunda erken dönem araştırmalarının başında gösterilir. Bu çalışma birçok araştırmacı tarafından konuşma dilinin dilbilimsel yönünün ele alındığı öncül çalışmalardan sayılır. Yakubinski diyaloğu şöyle tanımlar:

"Diyalog, birtakım sıradan konularda ya da iş konularında aralıklı olarak gerçekleştirilen hızlı konuşmalardır. Diyaloğun özelliklerine değinecek olursak konuşmadaki her bileşen, bir ifadedir (ya da yanıttır) ve bir ifade diğerine yüksek oranda koşullu olarak gerçekleşir. Diyalog önceden düşünmeden, tasarlanmadan gerçekleşir ve cevaplar kısadır. Monolog ise yapısı gereği önceden konuşmanın hazırlanması, konuşmaya hemen karşılık verilmemesi gibi özellikleriyle diyalogdan ayrılır."² (Yakubinski, 1923: 15).

Özetle Yakubinski diyaloğu önceden düşünmeden ortaya atılan ifadelerin ya da cevapların kısa ve hızlı bir şekilde değiş tokuşu olarak nitelendirir. Dilbilimcilerin diyalog tanımlarından yola çıkarak diyaloğun kaynak şahsın muhatapla gerçekleştirdiği iletişimsel bir eylem olduğunu söyleyebiliriz. Diyalog konuşması bireyin yetiştiği kültürel ortam, düşünce biçimi, iç dünyası ve dış etmenler gibi birçok unsurdan etkilenerek ortaya çıkar. Bu bağlamda diyalog yapısal, anlamsal ve işlevsel açıdan birbirini tamamlayan bütünsel bir eylemdir.

¹ Sovyet araştırmacı B. A. Larin Rus halkının canlı konuşma dili, şehir insanı jargonu, diyalektoloji konusuna eğilmiş ve halkın konuşma dilinin biçimsel özelliklerini ortaya koymaya çalışmış bir filologdur. Rus halkının konuşma dili özelliklerini tanımlarken XVII. yüzyılda yabancı araştırmacılar tarafından hazırlanan kayıtlara büyük önem vermiştir. Larin, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Rus Dili Tarihi Üzerine Üç Yabancı Kaynak" (Три иностранных источника по истории русского языка XVI—XVII вв) başlıklı en kapsamlı eserlerinden birini ortaya koymuştur. Rusya'da şehir diyalektolojisi konusunu ortaya atan ve geliştiren ilk dilbilimcidir. Larin bu konunun incelenmesinin ulusal ve edebî dillerin gerçek bilimsel tarihini bulmaya yardımcı olacağına inanmaktadır (Trofimenko, 1973: 75-76). B. A. Larin'in yaşamı, dilbilimsel araştırmaları, sanatı konusunda bkz. Özcan, E. (2019). *B.A. Larin'in Tarihi Sözlükbilim Kuramı ve Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

² Rusçadan yapılan bütün çeviriler makalenin yazarına aittir.

2. RUSYA'DA DİYALÖJİK DİLBİLİM ÜZERİNE YAKLAŞIMLAR

Diyalojik dilbilim dil ve diyalog arasındaki etkileşimin bilimsel temellere dayandırılarak incelenmesini sağlayan bağımsız bir disiplindir. İletişim, sosyoloji, felsefe, kültür gibi birçok bağlamda incelenmeye açık çok yönlü bir bilim dalıdır. Rusya'da bilimsel açıdan diyalog kuramı L. V. Şçerba, L. P. Yakubinski, V. V. Vinogradov, M. M. Bahtin, G. O. Vinokur, V. N. Voloşinov, N. Yu. Şvedova gibi dilbilimcilerin çalışmaları esasında ortaya çıkmıştır.

Diyaloğun tarihçesi uzun bir geçmişe dayanır. Diyaloğun her şeyden önce bir idrak yöntemi olduğu ve bilgi felsefesinin özelliklerini tanımlaması, kökeninin Sokrates ve onun öğrencisi Platon'un diyaloglarına kadar uzandığını göstermektedir. Bu sürecin devamında araştırmacıların dilsel birimlere ve dilin yapısal türlerine yönelmesiyle diyaloga olan ilgi yoğunlaşmıştır. Bahtin'in çalışmalarıyla birlikte dil ve konuşma faaliyeti, düşünme, kültür ve bilgi idrakinin ontolojisini belirleyen bir yapı olarak diyalog, evrensel bir olgu haline gelir (Şpilnaya, 2021: 160).

Bahtin'in diyaloji kuramı biçim ve içeriğin bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı bir eleştiri yöntemidir. Bahtin dilin kapalı sistemi içinde görülemeyeceğini, sözcüğün doğası gereği birbirleriyle diyalojik bir ilişki içinde bulunan devingen bir yapıya sahip olduğunu belirtir. 'Sözce'yi temel alarak 'diyaloji' kuramını oluşturur. Bahtin diyaloji terimini genel olarak bir sözcenin başka sözce ile etkileşim halindeki anlam ilişkisi olarak tanımlar (Ergeç, 2018: 7).

Bahtin insan yaşamının diyalojik doğasını şöyle ifade eder: "Yaşam doğası gereği diyalojiktir. Yaşamak bir diyaloga katılmak demektir: sormak, dinlemek, cevap vermek, kabul etmek vs. Bu diyaloga insan gözleriyle, dudaklarıyla, elleriyle, ruhuyla, tüm bedeniyle, eylemleriyle olmak üzere tüm yaşamıyla katılır." (1986, s.337). Bahtin diyaloğun tartışmaya, polemige, mücadeleye indirgenemeyeceğini ve kabullenmenin, uzlaşmanın da olabileceğini vurgular. Ona göre diyalojik ilişkiler gerçek bir diyalog konuşmasıyla örtüşmez. Birbirinden zaman ve mekân olarak uzak iki ifade, ortak bir tema ya da bakış açısı içeriyorsa diyalojik bir ilişkiye girebilir. Bahtin insan sözünün diyalojikliğini şu sözcüklerle anlatır: "Sözcüklerin bireyler arası anlamla ilişkisi her zaman diyalojiktir." (a.g.e., s.317).

Bahtin'le birlikte iki yazar, iki özne, iki metnin buluşması her zaman diyalog olarak görülmüştür. Bahtin metni ve bağlamı anlama noktasında şu yorumu getirir: "Bir eserin yazarını görmek ve anlamak, ötekini, bir başkasının bilincini ve dünyasını görmek ve anlamak demektir." (s.306). Bahtin'in yaklaşımı doğrultusunda şu sonucu elde edebiliriz: Bir eserin anlamı geçmişte saklıdır ve bugün o eserin okunması diyalojik bir yapıya bürünmesine olanak tanır. Dolayısıyla yeni anlamlar ortaya çıkar. Eser böylelikle kendi zamanının ötesine geçmeyi başararak bugünle bir diyalog gerçekleştirir.

Bahtin'in edebî eser çözümlemelerinde kullanılan diyaloji kuramı oldukça önemli olsa da Rusya'da diyalojik dilbilimin oluşum tarihi, henüz tam olarak belirgin bir yapıya oturtulmamış *parçalı diyaloglar* üzerine fikir yürüten Şçerba'ya dayanır. Şçerba 1915'te kaleme aldığı "Doğu Lusatya Lehçesi" (Восточно-лужицкое наречие) eserinde Doğu Almanları hakkındaki gözlemlerine şu cümlelerle yer verir:

"Bu yarı köylü, yarı fabrika işçileri arasında geçirdiğim zamanı hatırladığımda hiç monolog duymadığımı, sadece bölük pörçük diyaloglar duyduğumu fark ederek şaşırardım. İnsanların bir sergi için Leipzig'e, iş için çevre kasabalara vs. gittikleri durumlar oldu.

Fakat hiç kimse izlenimlerinden bahsetmedi. Konu az ya da çok canlı diyalogla sınırlıydı. Ve bu kültürsüzlükten değil, tam tersine belki de aşırı 'kültürden', yeni sığ izlenimlerin peşinde koşmaktan ve fabrika işçilerini gerçek köylülerden ayıran belli bir acelecilikten ileri geliyordu. Tüm bu gözlemler monoloğun büyük ölçüde yapay bir dilsel biçim olduğunu ve dilin gerçek varlığının sadece diyalogda bulunduğunu göstermektedir." (Şçerba, 1915, akt. Yakubinski, 1923: 25).

Yakubinski, Şçerba'nın tam bir diyalog uzmanı olduğunu düşünmektedir. Çünkü ona göre Şçerba'nın bir yandan gündelik hayat ile toplumun ekonomik yapısı arasındaki bağlantıya işaret etmesi diğer yandan diyalogun monolog pahasına daha yaygın olması oldukça ilginçtir. Ayrıca burada önemli olan monoloğu bilmeyen bir dil grubunun belirtilmesi ve monoloğun yapaylığına karşı diyalogun doğal bir konuşma biçimi olarak kabul görmesidir. Aynı zamanda diyalogu evrensel bir biçim olarak incelemenin önemini belirtmiş olmasıdır. Bu bağlamda diyalogun olmadığı yerde hiçbir konuşma etkileşimi yoktur. Monolojik biçimi bilmeden sadece diyalojik yapıyı bilen etkileşim grupları vardır (Yakubinski, 1923: 25).

Şçerba'nın çalışmalarında diyalog, gerek dilin bir varoluş ve işleyiş alanı, gerekse de bir dil oluşum biçimi olarak ele alınır. Diyalogun bir konuşma düzeneği biçimi olarak görülmesi, XX. yüzyılın ortalarında dilbilimine *diyalojik metnin dilbilimi* (Лингвистика диалогического текста) kavramının girmesini sağlamıştır (Şpilnaya, 2021: 160).

Paduçeva "Diyalog Bütünlüğünün Pragmatik Yönleri" (Прагматические аспекты связности диалога) makalesinde diyalojik metnin iki özelliğine değinir:

1. Bir diyalogda her ifadenin bir yazarı vardır: konuşmacı (K) ve dinleyici (D). Dolayısıyla, diyalojik bir metindeki bir cümlenin söz ediminin parçası olduğu hemen anlaşılır. Diyalog metni, yeri, zamanı, konuşmanın katılımcıları, bağlamı, yani cümleyi anlamak için gerekli olan her şeyi belirleyen unsurlar bunu anlamamızı sağlar. Özetle, monolog için varsayım olan şey, diyalog için açık ve nettir (Paduçeva, 1982: 305). Burada söz ediminin temel bileşenleri ve diyalogla olan bağlantısını ele alan Roman Yakobson'un geliştirdiği iletişim modeline değinmek gerekir. Yakobson, yazılı ve sözlü dilsel iletişimin gerçekleşmesi için belirli öğelere ihtiyaç duyulduğunu belirten dilbilimcilerdendir. Onun geliştirdiği iletişim modelinin temel bileşenleri; *kaynak* 'адресант' (iletişimi kodlayan, gönderen), *ileti* 'код' (alıcıya gönderilen kodlanmış bilgi), *alıcı* 'адресат' (iletiyi alıp çözümleyen, muhatap), *kanal* 'контакт' (bildirişimde kullanılan sözlü ya da yazılı yol), *mesaj* 'сообщение' (alıcıya gönderilen bilgi) ve *bağlam* 'контекст' (bahsedilen konu)'dır (akt. Lanskih ve Aktay, 2022: 1735).

2. Diyalog cümleleri psikolojik ve de nispeten kolay gözlemlenebilir bir seviyede birbirine yönlendirilmiştir. Uyarıcı ve tepki olarak ilişkilendirilirler. Eğer doğru oranı bozarsanız, hemen geri çekilirsiniz. Monologda ise metnin sürdürülebilirliğini sağlayan uyarıcılar çeşitli ve anlaşılması zordur (Paduçeva, 1982: 305).

Şatilov "Ortaokullarda Almanca Öğretimi Metodolojisi" (Методика обучения немецкому языку в средней школе) kitabında diyalojik konuşmayı şu şekilde tanımlar:

"Diyalojik konuşma, iki ya da daha fazla iletişim katılımcısı arasında bir kişinin konuşma davranışının diğer kişi ya da kişilerin konuşma davranışına bağlı olduğu bir konuşma etkileşimi sürecidir. Diyalojik metin anlaktır, hızlı ilerler ve önceden planlanmaz. Bu sebeple iletişim kuranların amaçları, niyetleri ve konuları uyum gösterebileceği gibi

farklılık da yaratabileceğinden diyalog, birliktelik içerisinde ya da tam tersi tartışmalı olarak ilerleyebilir.” (Şatılov, 1986: 70).

Skalkin diyalojik konuşma terimini tanımlarken iletişimsel açıdan değerlendirir:

“Diyalojik konuşma, doğrudan bir iletişim faaliyetinde iki ya da daha fazla muhatap tarafından tutarlı bir şekilde durum ve konuya bağlı olarak üretilen ve iletişimsel motiflerle birleştirilen sözlü ifadelerin bir kombinasyonudur. Diyalog kurma, monolojik ifadelerin hacmine ulaşmayan ifadelerin değişik tokuşunu içeren bir konuşma etkileşimi sürecidir. Diyalog terimi hem diyalog kurma süreci hem de bunun sonucu olan ‘metin’ anlamına gelir.” (Skalkin, 1989: 6).

Skalkin diyalog bütünlüğünün, başlatıcı ifade ve yanıt ifadesi olmak üzere iki konuşmadan oluştuğunu vurgular. Bu ifade diyalojik konuşmanın minimal birimi olarak adlandırılır ve konuşmalar birbiriyle ilişkilidir. Başlatıcı ifade, konuşmaya teşvik edeceği için temel fikirsel yükü üzerinde taşır. Dolayısıyla bu ana konuşmadır ve sonraki konuşmalar bir şekilde bununla bağlantılıdır. Skalkin iletişimsel-bilgilendirici bakış açısıyla ilk konuşmanın aşağıdaki belli başlı ifade türlerine indirgenebileceğini belirtir:

1. Sosyal iletişim biçimleri (selamlaşma, memnuniyet ifadeleri, özürler vb.);
2. Bilgi talebi (soru, bilgilendirme talebi);
3. Duyguların ifadesi;
4. Bilgilendirme;
5. Emir-talep;
6. İletişim kuranların bulunduğu koşullar hakkında yorum yapma;
7. Gerçek içerikli ifadeler (1989, 10).

Skalkin, “Diyalojik Konuşma Öğretimi” (Обучение диалогической речи) eserinde diyalojik konuşma türlerini şu şekilde sınıflandırır:

1. *Katılımcı sayısına göre*: Diyalog iki ya da daha fazla kişi tarafından gerçekleştirilebilir. Bu sebeple kendi içinde gruplara ayrılır: a) İkili diyalog (*диалог*): İki katılımcı arasında gerçekleşen diyalojik iletişim. Diyalog bireysel ya da kişilerarası (yüz yüze) olabilir. Ancak üçüncü şahıslar önünde (örn. sınıftaki diğer öğrencilerin) gerçekleşebilir; b) Üçlü diyalog (*триалог*): Üç katılımcı arasında gerçekleşen diyalog; c) Çoklu konuşma (*полиалог*): Üçten fazla katılımcı ile gerçekleşen diyalog; d) Tiyatral diyalog (*театральный диалог*): Bu diyalog türünde ikinci katılımcı seyircidir;

2. *Sosyal iletişimsel yapıya göre*: Diyalojik iletişim sosyal iletişim yapısına göre gruplara ayrılır: a) Sosyal temas: Çoğunlukla sosyal ve günlük iletişim alanında karşılaşılr (örn. bir büfede gazete satın alırken). Konuşmacı ile dinleyicinin rolleri nispeten hızlı bir şekilde değişir. Akıcı olarak kısa sürede gerçekleşir; b) İş konuşması: Mesleki, sosyal, sosyo-kültürel, eğitim olmak üzere sözlü iletişimin çeşitli alanlarında gözlemlenir; c) Bağımsız (serbest) konuşma: Ne zaman ne de konu çeşitliliği açısından bir sınırı yoktur. Gayri resmi bireyler arası bir iletişim biçimidir;

3. *Muhatapların konuşma motiflerine göre*: a) Eşit şartlardaki tarafların dengeli diyalogudur. Konuşmayı başlatan kişi belirsizdir. Tarafların pozisyonları sabittir. Biri sorar, diğeri cevaplar; b) Soruşturma diyalogu (katılımcılardan birinin diğersinden bilgi alması gerekir); c) Tartışma diyalogu; d) Yanlış anlama diyalogu: Muhatabı dinleme isteksizliğinden, tarafların birbirini yanlış anlamasından ya da kötü işitmeden kaynaklanan diyalog;

4. *Diyalojik metnin büyüklüğüne göre:* a) Diyalojik bütünlük (2 cümle); b) Mikrodiyalog (3-5 cümle); c) Orta diyalog (6-15 cümle); d) Makrodiyalog (15 cümleden fazla, örn. bir oyundaki sahne);

5. *Tek bir ifadenin kapsamı ve yapısına göre:* a) Konuşmanın minimal bir parçası; b) Tam bir cümleden oluşan cevap; c) Bir dizi tam cümleden oluşan parçalı ifade;

6. *Diyalojik iletişimde konuşmanın hazırlığına göre:* a) Hazırlıklı konuşma: Çoğunlukla mesleki, idari-hukuki, kamusal faaliyet alanında meydana gelir; b) Hazırlıksız konuşma: Doğaçlama veya kendiliğinden gerçekleşir;

7. *Bir ifadenin ya da onun bir parçasının iletişimsel fonksiyonuna göre:* a) Gerçeklik işlevi olan ifadeler: Bir şeyin rapor edildiği ifadeler vb.; b) Duygusal-tepkisel (onaylama, memnun olma, reddetme, kızgınlık, öfke vb.) işlevi olan ifadeler; c) Temas kurma (Örn. merhaba, af edersin, rica ederim gibi nezaket ifadeleri) işlevi olan ifadeler; d) Teknik-iletişimsel (iletişime geçme, iletişimi yönetme, bilgi talep etme ifadeleri) bir işlevi olan ifadeler;

8. *Diyaloğun durumsallık derecesine göre (iletişim kuranların bir diyalogu yürütürken iletişim durumuna ve ortama ne ölçüde güvendiklerine bağlı olarak):* a) Bağlamsal: İletişimin durumunu ve iletişim kuranların kişiliklerini tanımlayan diyalogdur; b) Durumsal: Dilsel araçların kısalığı ve koordinasyonu ile ayırt edilen diyalog;

9. *Motivasyon kaynağına göre:* a) İçsel motivasyon (konuşmacının kişisel motivasyonu); b) Dışsal motivasyon (muhabatın sözlerine verilen tepki) (Skalkin, 1989: ss. 20-30).

Skalkin'in aynı eserinde diyalojik konuşmada kullanılan cümlelerin sınıflandırması şu şekildedir: a) İletişimsel amaç (anlatı, soru, emir, ünlem); b) Sözdizimsel karmaşıklık (basit, bileşik, karmaşık cümle); c) Tamlık ya da bütünlük (yaygın olmayan, yaygın olan, esnek); d) Klişelik derecesi (konuşma anında biçimin hazır olma durumu) (1989, 18). Yazar, diyalojik konuşma sırasında oluşturulan tümcelerin gerek anlam gerekse de yapısal açıdan oluşumuna ve konuşma sırasındaki önemine dikkat çekmektedir. Özellikle bir dili yabancı dil olarak öğrenen ve konuşma becerisini geliştirmeye çalışan bireyler için konuşmaya başlamak, diyalog kurmak ve diyalogu sürdürmek zorlu bir süreçtir. Diyalojik konuşmada ifadeler, olumlu ve olumsuz cümleler ya da soru cümleleri kısa olsa da anlık olarak cevap vermek, hızlı düşünmek zorluk yaratabilmektedir. Bu sebeple ifadelerin sözdizimsel açıdan değerlendirmesini yapmak onun zorluk derecesini de gözler önüne sermektedir.

Tümcede sözdizimsel unsurlar, ardışık cümle yapıları Yakubinski'nin de üzerinde durduğu bir konudur. Yakubinski, yüksek lisans öğrencisi V. Petuşkov'un II. Dünya Savaşı sırasında muhabirlik yaparken topladığı ses kayıtları üzerinden tümcelerin sözdizimsel özellikleri konusunda incelemeler yürütür. Ses kayıtlarındaki diyalojik konuşmalarla cümlede *dizim* (syntagma)³ konusuna yönelse de 1945'te vefat etmesi sebebiyle bunu gerçekleştiremez (Petuşkov, 1985: ss.154-155). Yakubinski canlı konuşma dili üzerinden ve diyaloglardan, art arda gelen tümcelerdeki söz, ses ve yapıları incelemek amacıyla bu projeyi hayata geçirmeyi arzular.

³ Dizim, dil birimlerinin birbiriyle ilişkiye girerek, anlamlı veya işlevli bir birim oluşturacak biçimde art arda birleşmesiyle oluşan yapıdır (Karaağaç, 2013: 334).

3. L. P. YAKUBİNSKİ'NİN DİYALOGİK KONUŞMA ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Rusya'da diyalogik dilbilim denince akla ilk gelen isimlerden biri Lev Yakubinski'dir. Diyalog, monolog, diyalogik konuşma, diyalogik iletişim, konuşma eylemi gibi birçok konuyu çalışmalarında ele almış öncü araştırmacılardandır. Yakubinski'nin diyalogik konuşma kuramına geçmeden önce onun hayatına dokunmuş ve akademik yönünün gelişimine katkı sağlamış olaylar ve şahıslara değinmek yerinde olacaktır.

Yakubinski çocukluğundan itibaren edebiyata ilgi duyar ve şiir yazmayı hiç bırakmaz. 1909'da Kiev Üniversitesi Tarih-Filoloji Fakültesinde lisans eğitimine başlayan Yakubinski eğitime Petersburg Üniversitesi Tarih-Filoloji Fakültesinde devam eder. O dönemde Petersburg Üniversitesi Tarih-Filoloji Fakültesi ve Doğu Dilleri Bölümü adeta altın çağını yaşamaktadır. Burada A. A. Şahmatov, A. İ. Sobolevski, V. A. İstrin, İ. V. Yagiç, S. F. Oldenburg, V. V. Radlov, B. A. Turayev, N. Ya. Marr gibi dönemin nam salmış akademisyenlerden ders alma şansına erişir.

Yakubinski 1914'de Viktor Şklovski⁴ ile tanışır. Tanınmış Rus dilbilimci İ. A. Baudouin de Courtenay, Şklovski'nin "Sözcüğün Dirilişi" (Воскрешение слова) başlıklı makalesini yorumlaması için Yakubinski'ye yönlendirir. Şklovski, Yakubinski ile ilişkisini şu şekilde yorumlar: "Yakubinski ile günde bir, bilemedin iki saat konuştuğum yıl hayatımın en verimli yılıydı. Şiir dilinin kuramsal temellerini telefon görüşmelerinde attık." (Petuşkov, 1992: 43).

Yakubinski lisans eğitimini tamamladıktan sonra Rusya'nın birçok eğitim kurumunda dersler verir. 1936'da Narkompros (Halk Eğitim Komiserliği) tarafından Türkiye'ye Ankara Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalına dilbilim ve Rusçanın öğretilmesi konusunda dersler vermek üzere gönderilir. Onun Türkiye'ye gelişi Kafkas dillerinin Türkçe ile olan ilişkisini araştırmak amacıyla Türkiye'de bulunan N. Marr'ın ölümünden (1934) sonradır. Akciğer hastalığı sebebiyle Türkiye'de uzun süre kalamayan yazar, 1937'de Türkiye'den ayrılır. Kaldığı süre içerisinde Türk araştırmacılarla fikir alışverişinde bulunur ve Türkçenin dilbilgisi kurallarıyla ilgilenir (Petuşkov, 1992: 48).

Yakubinski'nin çocukluğundan itibaren edebiyat ve şiir onun vazgeçilmezidir. Rus edebî dilinin kökeni, gelişimi, kadim Rus dilinin tarihi, şiirde biçim çalıştığı ana konulardır. Nitekim şiir tutkusunun akademik çalışmalarına da yansıdığı aşikârdır. Şiirin yapısı, şiirde sesler, şiir dilinin üslup sorunları ilgilendiği alanların başında gelir. Şiir dilinin günlük dilden farklı, bağımsız bir dil sistemi olduğu fikrinin savunucularındandır (Parer, 2002: 58). Şiir dilinden bahsederken şu yorumu getirir: "Dilsel göstergelerin (sesler, morfolojik parçalar vb.) sadece iletişim amacı taşıyorsa bir değeri yoktur. Yalnızca bir iletişim aracıdır. Fakat iletişimsel amacın arka planda kaldığı ve dil kombinasyonlarının öz değer kazandığı başka dil sistemleri de mevcuttur." (Yakubinski, 1919: 37). Yazar şiir dilinde iletişimsel işlevin yerinin olmayacağını ve şiirde kullanılan herhangi bir sesin ya

⁴ V. B. Şklovski Rus biçimciliği ekolünün öncüsü, *Şiir Dilini İnceleme Topluluğu* olan OPOYAZ'ın (Общества изучения поэтического языка) kurucuları arasında merkezi bir figür olarak görülen önemli bir kuramcı, eleştirmendir. Sanatsal alanın ideolojiden bağımsızlığını savunan yazar: "Sanat her zaman hayattan bağımsızdır ve rengi hiçbir zaman şehrin kalesinin üzerindeki bayrağın rengine yansımamıştır." (Şklovski, 1919, akt. Brodski, 2004: 34) sözleriyle sanatsal biçimlerin değişebileceğini ve eski biçimlerin yerini yenisinin alabileceğini ifade etmektedir. Şklovski'nin yaşamı, sanatı, geliştirdiği kuramlar, Rus biçimciliğinin ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi, döneme yön veren kuramcılar ve çalışmaları konusunda başvurulacak en kapsamlı araştırmalardan biri olarak bkz. Parer, M. Ö. (2004). *Rus Biçimciliği ve Şklovski*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

da morfolojik birimin şiire değer katarak, şiiri bambaşka noktalara taşıyabileceği düşüncesini ortaya koymaktadır. Onun için şiir dili gündelik dilin dışındadır ve kendi içinde özgün bir yasası vardır.

Yakubinski'nin gerek edebiyat gerekse de dilbilim alanındaki çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda onun çok yönlü bir yazar olduğu ortaya çıkmaktadır. Diyalog kuramının temellerini atan dilbilimciler arasında gösterilmesinin başlıca sebebi "Diyalojik Konuşma Üzerine" adlı çalışmasıdır. Bu araştırma *karşılıklı konuşma* kavramının bilimsel dayanaklarla ele alındığı, konuşma teorisi, diyalojik iletişim konularında birtakım sorulara yanıt arayan önemli bir kaynaktır. Yakubinski bu çalışmasında ana dilde konuşanların refleks yeteneğinden bahsederken bir söze herhangi bir karşılıkla ya da sözsüz bir jestle yanıt vermek için özünde insanların diyalojik bir dil yeteneğine sahip olduğu fikrini formüle etmiştir. Ona göre, nasıl ki bir soru istemsizce, doğal bir biçimde, düşünce ve söz arasındaki değişmez ilişki sayesinde bir cevaba yol açıyorsa, herhangi bir konuşma uyarımı da süresi ne kadar uzun olursa olsun tepki olarak düşünce ve duyguları harekete geçirir. Dolayısıyla organizmayı bir konuşma tepkisine itmek gerekir (Yakubinski, 1923: 26) Yazara göre konuşmaya teşvik eden her birey, konuşma süresinin uzunluğu fark etmeksizin tepki uyandırır, duygu ve düşünceleri harekete geçirerek bedensel olarak karşı tarafı reaksiyon vermeye iter.

Yakubinski çalışmasının "Diyaloğun Doğallığı ve Monoloğun Yapaylığı Üzerine" (Об естественности диалога и искусственности монолога) bölümünde *karşılıklı konuşma* durumlarının belirli bir kültür seviyesindeki toplumlara özgü olduğunu ifade eder. Monolog ise kültürel olgulara bağlı olarak gelenek, tören, birtakım ritüeller esasında şekillenir. Yazar, monolojik konuşmanın otorite, tören, ritüel ile bağlantısının altını çizmektedir. Çünkü monoloğun telkin edici etkisi diyalojik konuşma düzleminde ortaya çıkar. Yazılı bir monoloğun (kitap, makale vs.) algılanmasının bile bazen zihinsel, yüksek sesle ya da yazılı olarak kesintilere ve tekrarlara (üstünü çizme, kenarlara not alma, işaretleme vb.) neden olabileceğini belirtir. Burada vurgulanan diyaloğun doğallığı, monoloğun yapaylığı, monoloğun kesintiye uğraması ve birtakım dış faktörlere bağlı olarak tespit edilmesinde koşullandırılmasının karmaşıklığıdır. Yazar, Şçerba'nın doğal ve yapay tanımlamasıyla konuya açıklık getirir. 'Doğal' ve 'yapay' sözcüklerinin monolog ve diyaloga uygulanması şüphesiz koşulludur. İkisi de toplumsal düzenin eşit derecede tezahürleridir. Diyaloğun doğallığı, esas itibariyle eylemlerin ve tepkilerin bir değişimi olarak toplumsal olanın biyolojik olana en yakın olduğu sosyal etkileşimlere ve değişimlere karşılık gelir. Diyalog bir kültür olgusu olmasının yanı sıra monologdan daha fazla bir doğa olgusudur (Yakubinski, 1923:28). Yazarın cümlelerinden monolojik bir konuşmanın sözlü ya da yazılı fark etmeksizin her şekilde diyaloga dönüşebileceği fikri ortaya çıkmaktadır. Yazılı bir monolojik metinde dahi, okurla diyalojik bir bağ kurulur. Metin üzerine alınan notlar, işaretler aslında okurun metne müdahalesini ve yazılı metinle bir diyalog gerçekleştirdiğinin göstergesidir. Buna ek olarak diyebiliriz ki monolog yapaydır, bireysel olarak oluşturulan bir uyarandır. Diyalog ise doğaldır. Çünkü konuşma etkileşimi diyalogla gerçekleşir. Bu da onun doğallığının kanıtıdır.

Yakubinski çalışmasının "Sözlü ve Yazılı Monologla Karşılaştırıldığında Diyalog Üzerine Notlar" (Замечания о диалоге сравнительно с устным и письменным монологом) bölümünde diyalog kavramının özellikleri üzerinde durur. Yakubinski diyaloğun özelliklerini şu şekilde ele alır:

“Diyalog karşılıklı tekrarlama şeklinde tanımlanır. Belirli bir muhatapın konuşması bir diğèrinin (ya da diğèrlerinin) konuşmasıyla dönüşümlü olarak hayata geçer. Bu dönüşüm sırasıyla (biri ‘biter’ diğèri ‘başlar’ vb.) ya da özellikle duygusal konuşmaların bölünmesi sırasına göre gerçekleşir. Genel olarak diyalogun en belirgin özelliğinin karşılıklı kesinti olduğunu söyleyebiliriz. Bu kesinti diyalogda her zaman mevcuttur ve konuşma sürecini belirleyen bir etkidir. Bu kesinti beklentisi, muhatap olduğunuz kişinin hemen orada olduğu beklentisiyle konuşmak, cevap için hazırlanmak, söylemek istediğınızı tamamlamayacağınıza dair korku diyalog konuşmasının özelliklerini belirler. Bu bağlamda diğèr koşullar eşit olduğunda diyalogdaki konuşma hızı monologdan daha hızlıdır. ...Monologdan farklı olarak diyalojik iletişim ‘bir anda’ ve ‘olduğu gibi’ konuşmayı öngörür.” (Yakubinski, 1923:30).

Yakubinski diyalogun özelliklerinden bahsederken onun zamanlama aralığına da değènir. Ona göre bir diyalogdaki ifadeler sadece dönüşüm sırasına göre değèl, aynı zamanda kesinti sırasına göre de birbirini takip eder. Diyalog, genellikle bir başkasının konuşmasının algılanmasıyla eşzamanlı olarak gerçekleşir. İki ardışık cümle arasındaki boşluk konuşan tarafından hem muhatapın konuşmasının algılanması ve anlaşılması hem de ona cevabın hazırlanması için kullanılmalıdır. Bu iki anın çakışması monolog düzeninde mevcut değèldir. Yazar bu durumun önemine vurgu yapar. Çünkü ona göre bilincimizdeki kısıtlı alan göz önünde bulundurulduğunda iki ifade arasındaki sürede karşılaştığımız ikili görev, her iki ânın (bir başkasının konuşmasının algılanması, anlaşılması ve cevabın hazırlanması) daha zayıf bir biçimde deneyimlenmesine yol açar. Muhatapın konuşmasının algılanması, nesnel olarak cevabın hazırlanmasından önce gelmelidir. Ancak dikkatler konuşmadan ziyade içeriğe, cevaba odaklanmaya daha meyilli olduğundan ifadenin hazırlanmasına ya da onun hakkında düşünülmesine zaman kalmaz. Dolayısıyla konuşma ifadesi basit bir istemli eylem olarak ilerler (Yakubinski, 1923:32).

Yakubinski bir diyalogda geçen konuşmaların nesnel karmaşıklığından bahsederken kullanılan sözcüklerin sayısına dikkat çeker. Bir soruya verilen cevabın bütünsel olarak tam anlamıyla algılanması için daha az sözcük kullanımının gerekliliğini vurguladığı gibi diyalogda bir dereceye kadar eksik anlatımın kabul göreceğini ifade eder. Örn.,

- Yürüyüşe mi çıkıyorsun? [Ты пойдешь гулять?]
- Evet. (Yürüyüşe çıkıyorum) [Да (я пойду гулять)]
- Belki. (Belki yürüyüşe çıkarım) [Может быть (пойду гулять)] (Yakubinski, 1923:32).

Bu diyalog Yakubinski’nin verdiği diyalog tanımıyla birebir örtüşmektedir. İfadeler kısa ve nettir. Kısa cümleler verilmek istenen mesajı yansıtmaktadır. Diyalojik konuşmada eksik ifadeler kullanılsa da anlamsal değèrinden bir şey kaybetmemektedir. Elbette bu açıklama sözlü diyalojik iletişim için geçerlidir. Çünkü sözlü iletişim sürecinde iletişimi desteklemek için birtakım el, kol hareketleri, mimiklerle beden dili devreye girer ve verilen mesajın nasıl algılandığı kolaylıkla gözlemlenebilir. Yazılı metinde mesajı karşı tarafa aktarmak bu açıdan daha zordur.

Yakubinski için jest ve mimiklerin diyalojik iletişimdeki rolü büyüktür. Yapılan bir tonlama ifadeyi güçlendirebilir ya da anlamı tam tersine çevirebilir. Yakubinski sözsüz iletişim araçlarına dikkat çekerken şunu belirtir:

“Jest ve mimik kişinin bütün tepkilerinin sürekli yoldaşlarıdır. Onlar hep devam eden en güçlü iletişim araçlarıdır. Jest ve mimik bazen sözlü ifadenin yerini alır. Mimik karşı tarafa genellikle sözel ifadeden önce yanıt verir. Biri konuşurken karşısındaki bu göstergelerden

çıkarmı yaparak o bağlamda konuşmasını sürdürür. Bu işaretler için ayrıca bir tamamlayıcıya gerek yoktur.” (Yakubinski, 1986:28).

Yakubinski çalışmasının “Konuşma Algısında İdrak Etme Anı” (Апперцепционный момент в восприятии речи) bölümünde Türkçede *çarpık zihin* anlamına gelen Fransızca ‘esprit mal tourné’ teriminden bahseder. Duyduğu her şeyi kötü ve yakışıksız bir anlamda algılayanlar için kullanılan bu ifadeyi kullanmasının sebebi, bize söylenenleri yanlış anladığımız ya da hiç anlamadığımız zamanlarda ‘zihnin bir açıdan yönlendirilmiş olabileceği’ gerçeğine bağlı olduğunu göstermektir. Yani diğer kişilerin konuşmalarını idrak etmek ve anlamak algısalıdır. Yalnızca dış konuşma uyararı tarafından değil aynı zamanda bir önceki bütün iç ve dış deneyimlerimiz ile algılayanın idrak anındaki ruhsal durumu tarafından belirlenir. Bu ruhsal durum bireyin dış uyararı sindirebildiği ‘algısal kütlelerini’ oluşturur. İdrak etmemizi belirleyen algısal kütle çevremizin sürekli ve yinelenen etkileri karşısında sorumlu olduğumuz kalıcı unsurları ve anlık koşullarda ortaya çıkan geçici unsurları içerir. Kalıcı unsurlar ana unsurlardır, konuşma unsurlarıdır. Bunlar bir dilin dilbilgisi ve birtakım konuşma kalıplarına hakimiyettir (Yakubinski, 1923:35).

Yakubinski diyalog esnasında kullanılan sözcüklerin sadece bazılarının algılandığını belirtir. Geri kalanının ise söz konusu sözcüğün algılanmasından hemen önceki konuşma dizisi tarafından belirlenen algısal kütle tarafından özümsemeye dayalı tahminlerle telafi edildiğini vurgular. Yakubinski diğer insanların konuşmalarını, ruhumuzda (açık ya da örtük olarak) etkin olan düşünce, duygu, arzu vb. etkenlere bağlı olarak sıklıkla yanlış anladığımız ve yanlış algıladığımız gerçeğini gösteren örnekler vermektedir:

Örnek 1: Petrograd’da görev yapıyordum. Hastalandığımda Petergof’taki akrabalarımın yanında kaldım. Onlar bana iş yerimden hazır paketlenmiş ‘yiyecek’ getiriyordu. Bir gün getirilen yiyecekler arasında, dokunulduğunda yumuşayan bir paket vardı. Hemen bunun uzun zamandır ‘verilmeyen’ tereyağı olduğunu düşündüm ve getiren kişiye bunun ne olduğunu sordum. – Forşmak⁵ diye cevap verdiler. Fakat cevabı tam duymadım ve paketi açıp forşmak olduğunu gördüğümde sanki gerçekten de bana bu kelimeyle cevap verdiklerini hatırlar gibi oldum.⁶

Yakubinski bu diyalogda ilk olarak ‘yağ’ sözcüğünün algılandığını ve buna bağlı olarak konuşma uyararının doğru algılanmadığını ya da algıdaki bilinçsizliği saptamıştır.

Örnek 2: Komşum servisten çok aç geldi. Biraz patates kızarttı ve evine götürdü. Ben de açtım ve ona biraz daha patates kızartmasının mümkün olup olmayacağını sordum (ocak hala yanıyorsa). Mümkün mü diye sorduğum an patates istediğimi tahmin ederek “Hayır” diye cevap verdi. Oysa ki ocak hala yanıyordu.⁷

Yakubinski bu diyalogdaki yanlış algıyı tanımlayan sözcüğün ‘açlık duygusu’ olduğunu ifade eder.

⁵ Forşmak: Ringa balığından pişirilmeden hazırlanan meze türüdür.

⁶ Rus. Я служил в Петрограде; однажды заболел, я остался в Петергофе у родных, куда мне привозили с места службы «паек», обыкновенно в приготовленном виде. Однажды среди привезенного оказался небольшой пакет, мягкий на ощупь. Я сразу же подумал, что это масло, которого давно не «выдавали», и спросил у привезшего, что это такое; мне ответили: «Форшмак», но я определенно не услышал ответа, и лишь развернув пакет и увидев, что это был форшмак, как бы вспомнил, что мне действительно ответили этим словом.

⁷ Rus. Мой сожитель пришел со службы очень голодный, поджарил картошки и понес к себе; я тоже захотел есть и спрашиваю, можно ли еще поджарить картошку (т. е. топится ли плитка), он отвечает: «Нет», «догадавшись» по началу фразы «можно ли», что я прошу у него картошки; плитка же еще топилась.

Örnek 3: "Bitiyor" – dedi doktor. Bunu söylerken doktorun yüzü öylesine ciddi ki Levin "bitiyor"un ölmek anlamına geldiğini anladı.⁸

Yakubinski'ye göre 'bitiyor' sözcüğünün ölmek şeklinde anlaşılması sadece doktorun yüzündeki ifadeyle değil Levin'in olası bir kötü 'son'dan duyduğu korkuyla da belirlenmektedir (Yakubinski, 1923:38).

Yakubinski'ye göre eğer 'öteki' hakkında düşünüyorsak bize söylenenleri sadece kötü algılamak ya da anlamakla kalmayız, hatta çoğu zaman hiç algılamayız (duymayız). Halbuki yapılması gereken şey söylenen neyse onu düşünmek ve tarafsız olabilmektir. (Yakubinski, 1923:38). Verilen diyaloglarda da görüldüğü gibi ilk algılanan sözcükler olumsuz çağrışım uyandıran, yanlış anlaşılmayı kolaylaştıran sözcüklerdir. Burada objektif olmak, konuşmayı doğrudan değerlendirmek ve bütünsel bir yaklaşımla ifadeyi anlamlandırmak gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Diyalojik dilbilim disiplini Rus araştırmacılar tarafından geçmişten beri çalışılmakta ve günümüzde de araştırmalar devam etmektedir. Yakubinski diyalojik dilbilim alanının önemli bir temsilcisi olarak çalışmalarının Türk literatürüne kazandırılması gereken önemli bir araştırmacıdır. Yenilikçi yaklaşımıyla dilin farklı işlevsel alanlarına dokunmuş, yeni teknikler geliştirmiş bir dilbilimcidir. Yakubinski'nin çalışmalarından özetle, yazar monolojik ve diyalojik konuşma kavramlarını çok yönlü bir incelemeyle ele almıştır. Diyalojik konuşmayı gündelik ifadelerle karşılaştırarak farklı konuşma türlerinin yapısal ve anlamsal özelliklerini göstermeye çalışmıştır. Monoloğun yapay, diyalogun ise doğal bir yapı olduğunun altını çizerken diyalogun kültürel bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Yazar, diyalojik konuşmanın düşünmeden, anlık, hızlı ve kısa bir yapıda olduğunu ifade etmektedir. Bu tanımı yaparken diyalojik konuşmada kullanılan sözcük sayısına da ayrıca dikkat çektiğini görüyoruz. Az sözcük kullanımının ve kısa ifadelerin anlamsal değerinden bir şey kaybetmediğini belirtir. Diyalojik konuşmada zamanlama aralığı ele aldığı bir diğer konudur. Bir diyalogdaki ifadelerin sadece değişim sırasına göre değil, aynı zamanda kesinti sırasına göre de birbirini izlediğini ifade eder. Sözlü iletişimi kuvvetlendiren araçlar olarak jest ve mimiklerin hitap edilen kişilerin algılarını ölçmede bir aracı niteliği taşıdığını belirtmektedir. Diyalojik konuşmada algı konusunu *çarpık zihin* (duyulanı yanlış ve kötü anlamda algılama) ve *algısal kütle* (ruhsal bir durum olarak bireyin dış uyararı sindirebilirdik derecesini gösteren oran) kavramlarıyla ilişkilendirerek anlatır. Çarpık zihin kavramı duyduğu her şeyi kötü ve yakışsız anlamda algılayanlar için kullanılan bir ifadedir. Bunun sebebi ise söylenenleri yanlış anladığımız zamanlarda zihnin yönlendirilmiş olabileceği gerçeğidir. Yani diğer kişilerin konuşmalarını idrak etmek ve anlamak algısalıdır. Algı bütün iç ve dış deneyimlerimiz ile algılayanın idrak anındaki ruhsal durumu tarafından belirlenir. Bu ruhsal durum bireyin dış uyararı sindirebildiği 'algısal kütle' oluşturur. İdrak etmeyi belirleyen algısal kütlelerin çevremizin sürekli olarak tekrar eden

⁸ Rus. «Кончается, — сказал доктор. И лицо доктора было так серьёзно, когда он говорил это, что Левин понял "кончается" в смысле — умирает»

etkileri karşısında sorumlu olduğumuz kalıcı unsurlar ve anlık koşullarda ortaya çıkan geçici unsurlar olduğu görüşünü savunur.

KAYNAKÇA

- Bahtin, Mihail Mihayoviç (1986). *Estetika slovesnogo tvorçestva*. Moskva: İskusstvo.
- Brodski, İosif Aleksandroviç (2004). "Vsesiliye formı: k politologii russkogo futurizma". *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*. Ser. 6., vıp. 2, 29-35. <https://cyberleninka.ru/article/n/vsesilie-formy-k-politologii-russkogo-futurizma-1> (Erişim:15.09.2023)
- Ergeç, Zehra (2018). *Bahtin'in Diyaloji Kuramı Çerçevesinde Modern Türk Romanına Bir Yaklaşım*. Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- İzbayeva, Nodira Mukimovna ve Kadırova, Gulnoza Saidakramovna (2021). "Dialog kak forma proyavleniya yazıka i reçi: svoystva i struktura". *Vestnik magistraturı*. No: 5-6 (116), 147-149.
- Karaağaç, Günay (2013). *Dilbilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Lanskih, Anna Vladimirovna ve Aktay, Sonnur. (2022). "Blogi v prepodavanii russkogo yazıka kak inostrannogo". *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12 (3),1721-1736.
- Gribova, Polina Nikolayevna (2012). "Lingvistiçeskaya suşçnost dialogiçeskoy reçi, yeyo rol i mesto v sisteme natsionalnogo literaturnogo yazıka". *Aktualniye voprosı perevodovedeniya i praktiki perevoda*, <https://www.alba-translating.ru/ru/ru/articles/2012/gribova2012.html> (Erişim: 12.08.2023)
- Özcan, Emrah (2019). *B.A. Larin'in Tarihi Sözlükbilim Kuramı ve Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Paduçeva, Yelena Viktorovna (1982). "Pragmatiçeskiye aspektı svyaznosti dialoga". *Seriya literaturı*, Tom 41, No 4, 305-313.
- Parer, Mürüvvet Özlem (2002). "Rus Edebiyatında Fütürizm". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt:42, Sayı:1-2, 43-65. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfdergisi/issue/66765/1044035> (Erişim: 15.09.2023)
- Parer, Mürüvvet Özlem (2004). *Rus Biçimciliği ve Şklovski*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Parlak, Hüseyin (2006). *Russkiye dialogiçeskiye yedinstva kak osnova razvitiya reçi Tyurkoyazıçnıh studentov*. Baku: Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata pedagogiçeskih nauk.
- Petuşkov, V. P. (1985). "İz vospominaniy o voennoy pore". *Russkaya reç*, No:3, 154-155.
- Petuşkov, V. P. (1992). "Lev Petroviç Yakubinski (1892-1945) Neskolko primeçaniy k biografii vıdayuşçegosya russkogo lingvista". *Oteçestvenniye yazıkovedı*, *Russkaya reç*, No:6, 42-50.
- Rumyantseva, Yelena Nikolayevna (2015). "Dialogiçeskoye obşçeniye kak obyekt lingvistiçeskogo issledovaniya". *Uçeniye zapiski Orlovskogo gosudarstvennogo universiteta*, No:1 (64), 189-191. <https://cyberleninka.ru/article/n/dialogiçeskoe-obschenie-kak-obekt-lingvisticheskogo-issledovaniya> (Erişim: 07.08.2023)
- Skalkin, Vladimir Lvoviç (1989). *Obuçeniye dialogiçeskoy reçi (na materiale angliyskogo yazıka)*. Kiev: Radyanska şkola.
- Şatılov, Sergey Flippoviç (1986). *Metodika obuçeniya nemetskomu yazıku v sredney şkole*. Moskva: Prosveşçeniye.

- Şpilnaya, Nadejna Nikolayevna (2021). "Dialogiçeskaya lingvistika v Rossii: istoriya stanovleniya i sovremennoye sostoyaniye". *Kultura i tekst*, No 1 (44), 159-173. <https://cyberleninka.ru/article/n/dialogicheseskaya-lingvistika-v-rossii-istoriya-stanovleniya-i-sovremennoe-sostoyanie> (Erişim: 28.05.2023)
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Trofimenko, V. İ. (1973). "İz istorii izuçeniya russkoy razgovornoy reçi". İçinde *Russkaya reç*. Moskva: Nauka, 71-76.
- Yakubinski, Lev Petroviç (1919). "O zvukah stihotvornogo yazıka". İçinde *Poetika*, Petrograd: 18-ya gosudarstvennaya tipografiya, 37-49.
- Yakubinski, Lev Petroviç (1986). *Yazık i ego funktsionirovaniye*. Moskva: Nauka.
- Yakubinski, Lev Petroviç (1923). "O dialogiçeskoy reçi". İçinde *Russkaya reç*, Petrograd: Sbornik statey pod. red. L. V. Şçerbı, Vıp. 1, 25-43.

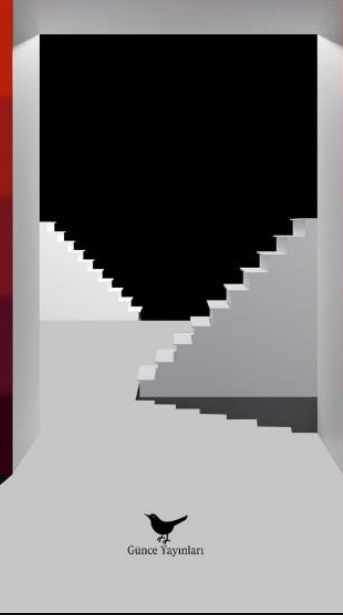
27 MAYIS DARBESİ'NİN TÜRK ROMANINA YANSIMASI

DR. FERHAT ÇETİNKAYA

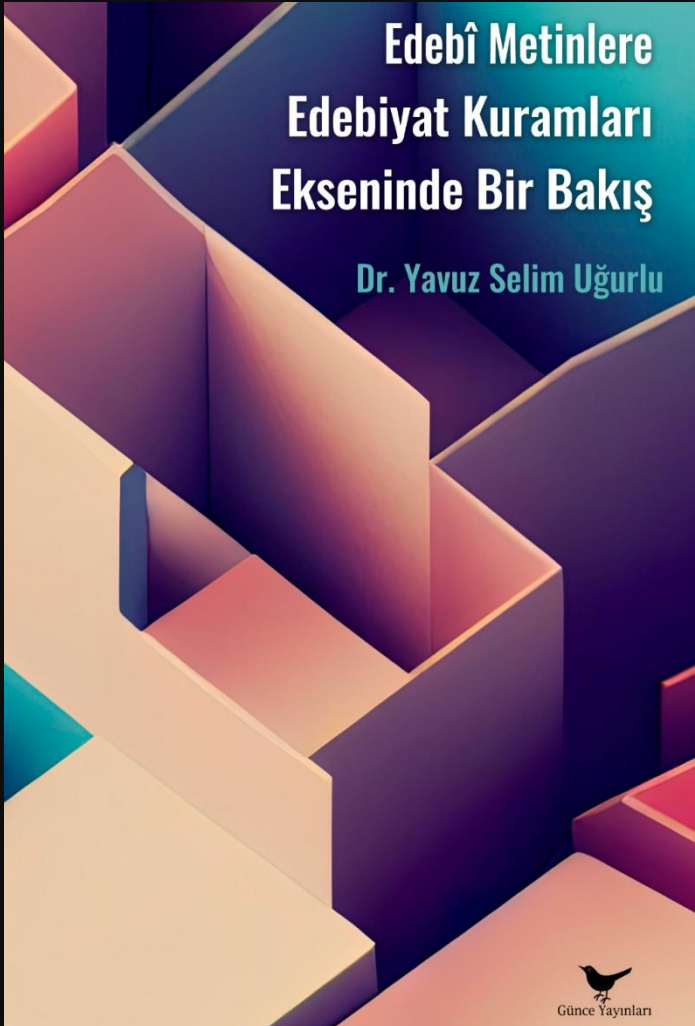
Türk Romanında Arzunun Görüngüleri

Ömriye Bayrak

Edebî Metinlere Edebiyat Kuramları Ekseninde Bir Bakış

Dr. Yavuz Selim Uğurlu

Ertuğrul Gazi Derhem

Türk Romanında Narsisizm

